

Gyzylbaş diýip kime diýilýär?

Category: Kitapcy, Sözler, Taryhy makalalar, Türkmen dili

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Gyzylbaş diýip kime diýilýär? GYZYLBAŞ DIÝIP KIME DIÝILÝÄR?

«Ersgin boldy gitdi gyzylbaşymyz»

Magtymguly PYRAGY

Gyzylbaş – türkmen diýmekdir. Olara gyzylbaş diýmekleriniň sebäbi kellelerine gyzyll böruk geýendikleri üçindir. Töwrizde Sefewi döwletini guranlar alawy türkmen taýpalarydyr. Geçmiş taryhymyzda gyzylbaş türkmenlerimiz bilen bolan gapma-garşylykly uruşlar sebäpli gyzylbaşlary özümüzden aýry görmek taryhdan bihabarlygy aňladýar.

Şu günki gün taryhda gurlan türkmen döwletleri sanalanda, aňsat Sefewi döwletiniň adyny agzasy gelýän ýok. Ýogsam bolmasa Sefewi döwletini hut alawy türkmenler gurupdy ahyryn! Osmanla paç töleýän türkmen taýpalarynyň agramly bölegi Osmanly býurokratiýasynyň ondan-mundan çöplenip, saýry milletleriň çagalaryndan jem edilen sütemkär paşalarynyň zulmunyň astynda ýaşandan Sefewi döwletiniň tabynlygyna geçenini müň paý ibaly gördi. Osmanlynyň şeyhulyslamlary alawy gyrgynçylyklaryna ejaza berýän namalaryň birnäçesiniň astyna razylyk bildirip, möhürlerini basdylar.

Osmanly türkmen soltany Ýowuz Selim bilen birlikde eşary sünniligi kabul eden türkmenler alawy doganlaryny özlerine iň uly duşman hasapladylar. Başlaryna gyzyll böruk geýýändigini üçin «gyzylbaş» diýip atlandyrylan türkmen doganlaryny kemsidip, «gyzylbaş» adalgasyna her dürli masgaralaýjy, kemsidiji manlary ýüklediler.

«Eliňe, diliňe, biliňe eýe bol!» diýen dogaýy jümläni hemişelik ýörelge edinen alawy türkmenlere ýöňkelen bu gereksiz töhmetler häli-häzirlerem öz güýjüni ýitirenok. Başyna gyzyll böruk geýen alawy türkmenler üçin ulanylan «gyzylbaş» sözünü häzirem hapa-paýys sözler bilen deň manyda görýänler az däl. Geçmiş taryhymyzda alawylara ýöňkelen bu

kemsidiji sözleri delillendirýän ýekeje-de waka bolup geçmändir. Hernäçe gapma-garşylykly ýagdaýda bolsa-da, Türkmenistanyň çäginde ýaşaýan türkmen tire-taýpalary-da gyzylbaşlar bilen arasynda paýlaşyp bilmeýän zady bolmandyr. Uruşlar diňe häkimiýetiň başynda oturan basybalyjy hökümdarlar we il-günüň aryny-namysyny çekenden bolup, «Şükür bagşy» kinofilmindäki ýaly şer tapsa çörek iýmeýän alamançy han-begler sebäpli turupdyr. Garamaýak halkyň arasynda hiç hili oňuşmazlygyň bolmandygyny biz diňe «Magtymguly» kinofilmindäki bir epizoddan hem göz ýetirip bileris. Ýadyňyzda bolsa, kinofilmde türkmen obasyna gyrnak bolup düşen gyzylbaş zenany doganyny görüp: «Aly, menem halas et!» diýip gygyrýandyr. Şonda gyzylbaş esgeriniň: «Wah, men nä alaç edeýin, doganjygym...» diýip, ajy ýuwdunmasy-da taryhyň emri bilen ikä bölünen ganybir doganlarymyzyň arasyna diňe zannyýaman alamançy han-begleriň çöp atandygyna aýdyň göz ýetirmek bolýar.

Bir zady unutmazlyk gerek: 1277-nji ýylda Konýa giren we «Mundan beýläk diwanda, dergähde, bargähde, mejlisde we meýdanda türkmen dilinden başga dilde geplemek gadagan!» diýip, taryhda ilkinji bolup türkmen dilini belende göteren Garamanogly Mämmed beg we onuň tabynlygyndaky türkmenlerem başlaryna gyzyl börük geýýän ekeni.

Internet maglumatlary esasynda taýýarlandy. Taryhy makalalar